

”Jag har sått fröna och det glädjer mig att se att det växer”

Det är december, klockan är tre och Stanislaw tar emot mig i sitt hem på Södermalm. Jag bjuds in till en salong där det står ett omsorgsfullt dukat bord. Det glittrar och glänser och känns lite högtidligt och trivsamt. Jag erbjuds vitt vin i ett litet glas och tillika te i en kopp som för tankarna till Östeuropa. På ett kakfat ligger godsaker och dadlar. När jag höjer mitt vinglas till en skål säger Stanislaw att han snart ska köra bil, han ska hämta sin fru. Istället tar han upp en liten plastflaska med julmust och halsar direkt ur den, hans uppdukade servis förblir orörd. Han harklar sig och säger ”Nu ska vi traggla”. Jag skrattar och känner igen hans anslag till att börja ett arbete som kräver koncentration. Det är bekant och skapar en god atmosfär som genomsyrar vårt samtal.

My: Vi är några som har skrivit lite grann om vad vi arbetar med inom mimen. Det vet du kanske, har du läst någonting av det som finns på Mimplattformen?

Stanislaw: Nej

My: Men det finns där om du vill läsa.

Stanislaw: Ja, det kommer meddelande på Facebook om det som händer. Mimplattformen, det rullar i alla fall och det är roligt. Fröna som man släppte alltså...

Stanislaw mimar lite frösådd ut i luften

My: Det lever vidare.

Stanislaw: Jag kom till Sverige från Polen 1969 och började arbeta på en gång. Det fanns ett intresse för mim. Så småningom blev jag tillfrågad att leda den nystartade yrkesutbildningen Mimlinjen på Danshögskolan. Efter ett par år när det börjat rulla blev mimutbildningen ifrågasatt. På styrelsemöten hände det återkommande att frågan ställdes; "Behöver vi verkligen mim i Sverige, det finns inga arbetsplatser". Men då sa jag; "De ska skaffa arbetsplatser!"

My: Hur tycker du att det har blivit då, med arbetsplatser?

Stanislaw: Studenterna på skådespelarutbildningen på teaterhögskolan, de har nästan färdigt jobb, det är bara att gå till teatrarna. Det fanns ingenting sådant. Man måste vara kreativ, man måste vara självständig redan från början. Utbildningen var inriktad på att lära sig bli kreativ, att skapa själv.

My: Tänkte du det från början när du startade skolan?

Stanislaw: Nej, förmodligen inte.

My: Om man tänker på Polen när du var med i mimkompaniet.

Stanislaw: Nej, det var annorlunda eftersom det var Tomaszewski¹ som styrde. Visst, jag undervisade hos honom eftersom jag, enligt honom, var duktig på det tekniska. När vi skildes åt var han inte så glad. Jag ville lämna Polen, då sa han "Du får huvudrollen här, du ska spela Mefisto i nya Faust". Jag sa, "Jag förstår, men jag vill jobba för mig själv". Men efter ett par år i Sverige, sa Lena Malmsjö², som var rektor då, "Jag fick ett gott omdöme om dig från Henryk Tomaszewski". Då var det woaw, jaha, tack!

My: Vad fint, kommer du ihåg någonting om vad det stod?

Stanislaw: Nej, nej det var till henne, hon bara förmedlade. Han var mycket generös, mycket generös. Jag fick enligt henne oväntad backup från honom.

My: Han tyckte alltså att det var bra att du hade startat en skola och fortsatte lära ut mimen?

Stanislaw: Ja, jag tror det. Men det gick upp och ner med mimutbildningens status. Det fanns de inom kulturpolitiken som ville avveckla mimlinjen och inkorporera den i skådespelarutbildningen på teaterhögskolan. Då blev det rabalder alltså, stora namn, tunga namn inom kulturen ställde sig bakom en protest mot hotet om nedläggning. Rektor Fred Hjelm³ och hans ekonomichef sa att vi måste ge mer status till mimprogrammet och då blev det professuren. Ja, så blev det.

My: När du tänker tillbaka, hur tänker du om mim, vad är mimens styrka tycker du, jämfört med "talteater" till exempel?

Stanislaw: Ordet betyder ingenting. Det talade ordet. Man kan tolka si, man kan tolka så. Jag kommer ihåg min diskussion med Stina Ekblad⁴ som lägger väldigt mycket vikt vid ordet. Jag sa, visst, jag håller med dig Stina men när jag går till teatern så lyssnar jag inte bara på dig, jag *tittar* på dig. Om det jag ser, stämmer med det du säger, då kommer det fram, annars inte. Annars de här orden, de här harangerna, de faller framför fötterna på skådespelarna, och då börjar man titta på lamporna och titta på sina skor och blir fullständigt ointresserad. Då blir skådespelaren ett störande moment.

I radioteatern däremot, som använder *bara* ord, då är man fri att skapa sina egna visioner och med hjälp av den energi som kommer från ordet börjar man måla sina bilder. Men på teatern har man en snubbe som står och rabblar och då tittar man på honom. Jag kommer ihåg alltså, att jag ville mörda den där apotekaren i *Romeo och Julia* som "informerade" mig

¹ Henryk Tomaszewski, ledare för det statliga kompaniet *Teatr Pantomimy* i Wrocław, Polen, där Stanislaw började sin karriär som mimartist 1956.

² Lena Malmsjö, dansare och rektor på Danshögskolan 1976-1996, utbildningen hette då Mimlinjen och hörde dit.

³ Fred Hjelm, skådespelare, regissör och rektor på Teaterhögskolan 1994-2001.

⁴ Stina Ekblad, skådespelerska och professor med inriktning mot textinterpretation och språklig gestaltning på Teaterhögskolan 2002-2006.

om sina växter och så vidare. Och jag tänkte, fan, jag går ner och mördar honom! Jag är inte intresserad av det. *Jag vill veta vad han tycker om det här!*

My: Med hela sitt kroppsliga uttryck?

Stanislaw: Ja, självklart. Så jag tror alltså, att kroppen, det som vi tränar i mimen är basic. Ordet bara kröner det som kroppen uttrycker. Så ungefär.

My: Nu när du inte arbetar med mimen dagligen finns det med dig på något vis, tänker du på konstformen ändå?

Han tystnar och samlar sig

Stanislaw: Jag är en människa som tittar framåt och det som jag har gjort, det har jag gjort. Ibland påminns jag om det av Alejandro⁵ eller andra som tar kontakt med mig, och visst, det glädjer mig. Men nu har jag gjort mitt. Jag har sått fröna och det glädjer mig när jag ser att det växer. Men visst, Alejandro vill att jag ska göra en masterclass.

My: Vad tänker du om det? Vill du det?

Stanislaw: Först och främst kostar det mig oerhört mycket. Eftersom min undervisning inte slutade klockan ett⁶ den fortsatte hela natten, jag drömde om det och så vidare och så vidare, jag levde hela mitt liv med det och det är kostsamt. Det är inte bara prestige, man måste prestera, man måste vara bra för att - ja, om jag är nöjd med mig själv så är det bra. Så tänkte jag när jag undervisade.

My: Blir det för kostsamt tänker du, om du skulle göra en masterclass?

Stanislaw: Jag säger inte helt nej – det skulle vara intressant att se hur det känns men sedan ja, det finns andra människor som är lika duktiga, de kan ta över.

My: Det är intressant det här med ditt engagemang i undervisningen som du hade dagligen. Du var ensam ansvarig mimlärare från början, när du startade mimskolan och den första tiden med de första kullarna. Det var lång tid då du var ensam. Hade du någon som du diskuterade mimen med?

Stanislaw: Ingen.

My: Det fanns inga andra mimskådespelare i din generation i Sverige. Det fanns ingen mimkollega att byta tankar med, tänker jag, kring undervisningen eller kring mimen som konstform?

Stanislaw: Nej. Jag ändrade min syn på mimen när jag började jobba med skådespelarstudenterna. För det kom en period när jag tröttnade på det här. Det kom kull efter kull på mimutbildningen och jag började om från början och lärde dem tekniken och så från början igen och igen, vad leder det till? Så jag tänkte, det är kanske bättre att öppna

⁵ Alejandro Bonnet, adjunkt i mimgestaltning på Skh sedan 2010.

⁶ Mimlektionerna har sedan starten fortfarande sin fasta lektionstid klockan 10:00-13:00.

något kafé eller konditori, eftersom jag såg begränsningarna för mig. Så det var när jag började med skådespelarstudenterna som jag plötsligt förstod vikten av det som jag håller på med. Det är inte bara det att lära sig dra i rep eller klappa väggar, eller någonting sånt. Det finns oerhört mycket mer, djupare och viktigare saker. Där fick jag kärleken till mimen tillbaka. Jag hade tröttnat på det. Varenda jävel kan gå moonwalk hit och dit och göra saker alltså. Man ser hela tiden på facebook någon står där och har problem med bollen⁷ bra, men det är trix, teknik och det måste man kunna. Men det är inte allt, det är bara teknik.

My: Vad hände när du började arbeta med skådespelarstudenterna?

Stanislaw: Jag såg potentialen i kroppsspråket.

My: Du sammanförde kroppsspråket med en del text också, på skådespelarutbildningen. Men tyckte du att du fick inspiration till undervisningen i mim också?

Stanislaw: Ja självklart, jag upptäckte hur viktigt kroppsmedvetandet är. Mimundervisningen kompletterades med röst också. Röst och rörelse, kropp är en enhet alltså. Mimstudenterna började också arbeta med sagor. Där fick de integrera det kroppsliga berättandet med text och hitta balansen.

My: Går du och tittar på någon teater eller scenkonst?

Stanislaw: Nej. Nej, för att väldigt sällan kommer jag till teatern och blir upprymd. Blir jag inte upprymd blir jag nedtrampad.

My: Nedstämd menar du kanske?

Stanislaw: Nedstämd och nedtrampad alltså till och med. Det gör ont när jag ser alltså...så då sitter jag och blir nervös och vill komma upp på scenen och instruera "gör inte så, säg inte så".

Den här frågan som du ställde förut om jag fortfarande tänker på undervisning, min fru Maja⁸ undrar "Längtar du inte tillbaka?" Nej, jag längtar inte tillbaka. Jag har gjort mitt. Ridå är ner. Okej, jag kan hjälpa till om någon behöver, absolut, jag kan ställa upp. Men 53 års jobb det räcker.

My: Och alla år innan i Polen också...

Stanislaw: Ja, från 1955.

My: Det är många som du utbildat i mim som bildat ensembler, som driver egna teatrar och regisserar. Du får ofta inbjudan till olika premiärer men det är sällan du kommer och tittar. Vad tänker du om det?

⁷ "Bollen" är ett tekniskt moment på mimutbildningen. Med hjälp av en riktig skumgummiboll lär sig studenten att skapa en illusion av att bollen sitter fast i luften, blir tung, flyger iväg osv. mimtekniken har vävts in i denna etyd, som också har en handling.

⁸ Maja Brosowski, Stanislaws fru sedan 1970.

Stanislaw: Visst det kommer inbjudan nästan varje år. Jag borde komma någon gång.

My: Men det är någonting som hindrar dig?

Stanislaw: Att vara brutal kanske men jag är inte intresserad helt enkelt.

My: Jag tänkte att det kanske var som du sa nyss. Du som har varit lärare till alla de som bjuder in. Det är inte som att gå och titta på vilken föreställning som helst.

Stanislaw: Jag känner inte så. Men jag skulle inte vilja komma en gång till och kolla på en redovisning på mimutbildningen på Skh. För återigen alltså, när natten kommer och jag tänker fan, varför det och det...det är kostsamt, eftersom jag tar det väldigt emotionellt. Om jag ser att det är något fel, det gör ont, helt enkelt.

My: Men du har sett "Titta Hamlet"?⁹

Stanislaw: Woaw!

My: Det kändes inte plågsamt?

Stanislaw: Nej, nej. Det var helt okej. Visst, jag fick inbjudan och gratis biljett. Jag blev helt förvånad, det var bara mimare. För att Rudolfsson är Rudolfsson. Han vet hur man ska utnyttja det här, hur man ska göra, att rättfärdiga vad de kan alltså. Föra fram det. Och det är okej. Jag kommer ihåg en annan föreställning, jag kom efteråt till Rudolfsson och sa "Tack för det, för jag har skrattat så härligt, första gången en hel föreställning, verkligen alltså!"

My: Men han kanske är en av de som har lyckats, som du sa, rättfärdiga mimen i sitt konstnärliga skapande?

Stanislaw: Japp. Absolut.

My: Du vill inte benämna din mim med ditt namn, "Brosowskimim". Man skulle ju kunna kalla den det eftersom det är du som har skapat den mim som finns på den här skolan faktiskt. Säg något om det.

Stanislaw: Låt de andra göra det. Jag har inga pretentioner på det, som Decroux, som Marceau och Tomaszewski. Visst är jag präglad av Tomaszewski, självklart. Fast när jag kom hit så ...reject alltså, jag avfärdade hans lära och så började jag liksom plocka själv. Vissa saker var okej, och jag utvecklade det till mitt eget. Men, nej jag skulle inte kalla det Brosowskimim, nej. Mim är mim!

My: Och du vill inte bli kallad mästare?

Stanislaw: Låt mitt verk tala för mig. Jag ska inte tala för mig. Impressarion eller agenten brukar föra ens talan – men jag hade ingen agent. Så jag säger; gör ditt, gör det bra och var

⁹ "Titta Hamlet" en familjeföreställning på Orienteatern 2024, regissören Lars Rudolfsson var en av Stanislavs första mimstudenter och arbetar återkommande med mimskådespelare.

nöjd. Kommer det att lyckas, kommer det att tyckas - jättebra. Om inte, skit i det. "Var nöjd med allt som livet ger..."

Stanislaw anspelar lite på björnen Baloos positiva livssyn i sången i "Djungelbokens" tecknade film och skrattar.

My: Alejandro Bonnet bär mimens grunder och teknik nu på skolan. Begreppen Skapa-relatera-agera, kroppens spänning, allt det här. Man ser konkret och exakt när han börjar agera, mima från det stora till fingrar och tår. Det påminner om när du undervisade. Orden behöver kroppen. Det är fint. Det är väldigt fint. Det är avancerat.

Stanislaw: Ja.

My: Jag tänker på framtiden. Hur ser du på att mimutbildningen kanske tar en annan form när det kommer nya personer som leder den? Hur tänker du kring det?

Efter en stunds tystnad och en lång utandning

Stanislaw: Uppriktigt sagt, jag tänker inte alls.

Men tillbaka till det vi resonerade om, vad som är jävligt viktigt i det här, det är kroppens energi. Att kunna sätta sig innan man sätter sig, att resa sig, innan man reser sig. Det vill säga; Det finns energi, det är det som man måste gräva i. Skapa innan man agerar. Keve¹⁰ brukade säga, "Håll tillbaka ordet", man måste ha en viss inhibering, hålla emot, för att energin trycker på och då kommer det ut. Keve sa att skådisarnas repliker trängs inne i munnen innan de hinner skapa, de bara kommer ut, de väger ingenting. Det är samma med rörelse, att veta varför. Varför gör jag det jag gör?

För länge sedan funderade jag på, vad är egentligen kroppens energi? Vad är det? Är det de här mitokondrierna som liksom...eller vad är det? Jag pratade med kärnfysiker, med läkare. Jag ville formulera det här. Men jag kom ingen vart. Men det är grunden, det är kroppens energi. Att kunna skapa innan man utför det. Det är det som jag brukar säga; jag sätter mig innan jag sätter mig. Jag stiger upp innan jag stiger upp. Det här är basic och det är någon form av det som Keve sa, inhibering. Hålla emot. Han gav ett exempel, en stavhoppare, som stillastående lever sig in i sitt hopp, han liksom springer, liksom tar sats och tar den här staven...

Stanislaw sitter kvar på sin stol men med en koncentrerad kropp och små gester mimar han hur stavhopparen föreställer sig sitt hopp, genom att göra det i tanken med stor inlevelse, som om han verkligen hoppar

Allt liksom händer innan det händer. Det vill säga, tanken är motorn, som sätter igång kroppen. Innan rörelse. Så tänkte jag.

My: Tycker du att det är viktigt att skolan, mimutbildningen fortsätter i den riktningen? Eller tycker du att det kan förändras? Du har gjort dina 53 år kalla det vad du vill men det var ändå präglat av dig. Du uppfann din metod, du utforskade, formade och utvecklade mimen under alla de här åren.

¹⁰ Keve Hjelm, skådespelare, regissör, lärare och rektor på Teaterhögskolan 1988-98. I boken om Keve *Dionysos och Apollon - tankar om teater*. (Redaktör Hannes Meidahl. 2004) finns ett par sidor med rubriken *Skådespelarens fysiska uttrycksförmåga* där Keve resonerar om energi.

Stanislaw: För länge sedan kom jag på begreppet *Kroppsligt tänkande skådespelare*. Mimen hade tyvärr fått stämpeln att det bara är "klappa väggar" och moonwalk och allt det där. Det är teknik, det måste man kunna, det måste man ha i lillfingret alltså. Men det är inte det som är issue. Issue är skådespeleri. Alltså basic för en skådespelare är att kunna hantera sin kropp för att rättfärdiga ordet.

Jag såg en gång en filminspelning från en sändning på radioteatern. De sitter inte stilla och pratar, de gör så här:

Stanislaw mimar hur en person verkligen framställer så mycket som möjligt av ett uttryck med kroppen stående framför en mikrofon när de säger sina repliker

Varför det, jo för att få energi i det här. På scenen skulle de inte göra så men här kände de sig fria. Så befria barnet i sin kropp. För att de har inga begränsningar alltså. Jag brukar säga; vi föds som färdiga skådespelare, kroppsligen, men sedan möter vi civilisationen, och man får inte göra det och man får inte göra det. Begränsar och begränsar och begränsar och till slut blir det bara "Blablabla".

Stanislaw visar med en stel kropp hur bara munnen rör sig

Det är det som är kvar. Resten är liksom bortsuddat. Hämmat.

Ett stråk av trötthet sveper in, vi har samtalat intensivt en lång stund.

My: Hur går det med pistolskyttet?

Stanislaw: Jag skjuter inte med pistol, jag skjuter med luftgevär numera. Det har jag alltid gjort. Det var gevär, både Mauser och Kaliber 22, som jag har sålt redan. Nu är det luftgevär.

My: Du fortsätter med det ändå?!

Stanislaw: Japp. Varje onsdag. Maja går på vattengymnastik och jag har min gymnastik.

Stanislaw: Men det är märkligt alltså, Maja försöker ituta mig att jag fortfarande längtar efter det.

My: Undervisningen och mimen?

Stanislaw: Nej, jag längtar inte! Jag tycker att jag har gjort mitt. Och det finns resultat. Okej, om någon vill ha hjälp från mig, så ställer jag gärna upp. Men gjort är gjort.

My: Har du kontakt med några från Polen, gamla mimkollegor?

Stanislaw: Nej, nej, nej! Inte. Polen har gjort kardinalfel alltså. Nämligen de vill fortsätta i Tomaszewski linje och man kan inte fortsätta i hans linje eftersom han var han. Allt som görs i den stilen blir kopior.

My: Har du sett något alltså?

Stanislaw: Nja, de har skickat en video för att de ville komma hit för länge, länge sedan. Jag tittade och jag ska inte signera under nej.

My: Är det något annat kompani eller någonting utomlands som du tycker är

intressant?

Stanislaw: Ingen aning alltså. Det finns mim, som till exempel de som gav mig diplom¹¹.

My: Om du skulle leva om ditt liv, skulle du välja den här konstnärliga vägen?

Stanislaw: Absolut. Jag tycker den är så pass humanistisk. Så pass genuin. Hur kan man säga - Basal. Marcel Marceau sa någonting väldigt klokt; "Det största problemet i kommunikation mellan människor är ordet". Det är det största problemet alltså. Det är kroppsspråket som är kommunikationen. Hundarna känner det väl, när man kommer in *Stanislaw visslar och mimar hur en hund lystrar med hela kroppen och iakttar*. Den känner att det är någon som är vänlig, som kommer och klappar och så vidare. Visst det finns hundar som har dålig hörsel som inte hör men de känner vibbarna och den energi som kommer, den energin!

Jag kom tidigt en dag till lokalen på skolan och skrev på tavlan: $m=ce^2$
För skojs skull vände jag på formeln från Einstein $E=mc^2$ ¹² och skrev

$M=ce^2$ Mim är kroppens energi upphöjt till två.

Ett intervjusamtal 20241202 av My Areskoug, mimstudent 1980-83 och sedan dess verksam inom rörelsebaserad scenkonst. År 2000-2007 planeringssamordnare, utbildningsledare och lärare på mimprogrammet med Stanislaw. Författare till boken **Den kroppsligt tänkande skådespelaren – om mim och mim utbildningen på Teaterhögskolan i Stockholm genom Stanislav Brosowski** (2007). <http://uniarts.diva-portal.org/smash/get/diva2:1198502/FULLTEXT02.pdf>

¹¹ Diplom: World Mime Organisation *Special WMO Award for the outstanding contribution to the art of mime presented by professor Stanislaw Brosowski 2018*.

¹² Formeln $E = mc^2$ i teoretisk fysik anger relationen mellan energin (E) hos en kropp, och dess massa (m), samt ljusets hastighet i vakuum